

(i) Printed Pages : 8

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	6	7	8
---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	1	0
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 4th Semester
(2053)

INDIAN ECONOMIC ISSUES-II
Paper—MAECO-402 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— (1) The first question is compulsory. Candidates are required to attempt any **10** short answer type questions. Each short answer type question carries **2** marks.

(2) Questions **2-9** carry **15** marks each. Attempt **one** question from each Unit.

1. Short answer type questions :

- (1) What were the major announcements in Budget 2023-24 for Indian Railways ?
- (2) What is call money rate ?
- (3) What is National Solar Mission ?
- (4) What is the difference between SENSEX and NIFTY ?
- (5) What is the difference between anti-dumping duty and countervailing duty ?
- (6) How fiscal deficit is different from budgetary deficit ?
- (7) What do you mean by Public account liabilities ?

- (8) What is the difference between REPO and Bank Rate ?
- (9) What is inflation targeting ?
- (10) Discuss the two problems of India's inland waterways.
- (11) What is Amber Box Subsidy ?
- (12) Discuss the two problems of India's Special Economic Zones.
- (13) Discuss the two features of Competition Act 2002.
- (14) What is State Finance Commission ?
- (15) What are development financial institutions (DFIs) ?

2×10=20

UNIT—I

2. What are the main factors that led to service sector growth during past three decades ? Do you think Service Sector growth is sustainable in India ? 15

OR

3. Write notes on the following :
 - (a) Government policies to promote non-conventional energy production in India.
 - (b) Problems of Indian Railways 7.5×2=15

UNIT—II

4. Discuss the evolution and growth of Capital Market in India since independence. Also discuss the various capital market reforms in India since 1991. 15

OR

5. Write notes on the following :
 - (a) Objectives of Monetary Policy in India
 - (b) Money Market Reforms in India. 7.5×2=15

UNIT—III

6. Critically examine the achievements of Finance Commissions of India with regard to central – state financial relations. 15

OR

7. Write notes on the following :
(a) Public debt management in India.
(b) Recommendations of N.K. Singh Committee to review the FRBM Act. 7.5×2=15

UNIT—IV

8. What are four modes of GATS ? Discuss the advantages and disadvantages of GATS agreements with respect to Indian Economy. 15

OR

9. Write notes on the following :
(a) Policy of import substitution versus export promotion
(b) Exchange rate system of India. 7.5×2=15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- (1) पहला प्रश्न अनिवार्य है। विद्यार्थियों को किन्हीं 10 लघुउत्तरीय प्रकार के प्रश्नों का प्रयास करना है। प्रत्येक लघुउत्तरीय प्रश्न के 2 अंक हैं।

(2) प्रश्न 2 से 9 प्रत्येक के लिए 15 अंक हैं। प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न करें।

1. लघुउत्तरीय प्रकार के प्रश्न :

(1) भारतीय रेल के लिए बजट 2023-24 में प्रमुख घोषणाएँ क्या थीं ?

(2) कॉल मनी दर क्या है ?

- (3) राष्ट्रीय सौर मिशन क्या है ?
- (4) सेंसेक्स और निफ्टी में क्या अंतर है ?
- (5) एंटी-डंपिंग ड्यूटी और काउंटरवेलिंग ड्यूटी में क्या अंतर है ?
- (6) राजकोषीय घाटा बजटीय घाटे से किस प्रकार भिन्न है ?
- (7) लोक लेखा देयताओं से आप क्या समझते हैं ?
- (8) REPO और बैंक दर में क्या अंतर है ?
- (9) मुद्रास्फीति लक्ष्यीकरण क्या है ?
- (10) भारत के अंतर्देशीय जलमार्गों की दो समस्याओं की विवेचना कीजिए।
- (11) Amber Box Subsidy क्या है ?
- (12) भारत के विशेष आर्थिक क्षेत्रों की दो समस्याओं की विवेचना कीजिए।
- (13) प्रतिस्पर्धा अधिनियम 2002 की दो विशेषताओं की चर्चा कीजिए।
- (14) राज्य वित्त आयोग क्या है ?
- (15) विकास वित्तीय संस्थान (DFIS) क्या हैं ? 2×10=20

यूनिट-I

2. पिछले तीन दशकों के दौरान वे कौन से मुख्य कारक हैं, जिनके कारण सेवा क्षेत्र का विकास हुआ ? क्या आपको लगता है कि भारत में सेवा क्षेत्र की वृद्धि टिकाऊ है ? 15

अथवा

3. निम्नलिखित पर टिप्पणी लिखिए :
 - (a) भारत में गैर-पारंपरिक ऊर्जा उत्पादन को बढ़ावा देने के लिए सरकार की नीतियां।
 - (b) भारतीय रेलवे की समस्याएं। 7.5×2=15

यूनिट-II

4. स्वतंत्रता के बाद से भारत में पूंजी बाजार के विकास और वृद्धि पर चर्चा करें। 1991 से भारत में विभिन्न पूंजी बाजार सुधारों पर भी चर्चा करें।

15

अथवा

5. निम्नलिखित पर टिप्पणी लिखिए :

(a) भारत में मौद्रिक नीति के उद्देश्य।

(b) भारत में मुद्रा बाजार सुधार

7.5×2=15

यूनिट-III

6. केंद्र-राज्य वित्तीय संबंधों के संबंध में भारत के वित्त आयोगों की उपलब्धियों का समालोचनात्मक परीक्षण कीजिए।

15

अथवा

7. निम्नलिखित पर टिप्पणी लिखिए :

(a) भारत में सार्वजनिक ऋण प्रबंधन।

(b) FRBM अधिनियम की समीक्षा के लिए एन.के. सिंह समिति की सिफारिशें।

7.5×2=15

यूनिट-IV

8. GATS के चार तरीके क्या हैं ? भारतीय अर्थव्यवस्था के संबंध में GATS करारों के लाभ और हानियों की चर्चा कीजिए।

15

9. निम्नलिखित पर टिप्पणी लिखिए :

(a) आयात प्रतिस्थापन बनाम निर्यात प्रोत्साहन की नीति।

(b) भारत की विनिमय दर प्रणाली।

7.5×2=15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

- ਨੋਟ :— (1) ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ 10 ਲਘੁ ਉੱਤਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਲਘੁ ਉੱਤਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ।
- (2) ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2-9 ਹਰੇਕ ਦੇ 15 ਅੰਕ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਲਘੁ ਉੱਤਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (1) ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਲਈ 2023-24 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਸਨ ?
- (2) ਕਾਲ ਮਨੀ ਰੇਟ ਕੀ ਹੈ ?
- (3) ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੋਲਰ ਮਿਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (4) ਸੈਂਸੈਕਸ ਅਤੇ ਨਿਫਟੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (5) ਐਂਟੀ ਡੱਪਿੰਗ ਡਿਊਟੀ ਅਤੇ ਕਾਊਂਟਰਵੇਲਿੰਗ ਡਿਊਟੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (6) ਵਿੱਤੀ ਘਾਟਾ ਬਜਟ ਘਾਟੇ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ?
- (7) ਜਨਤਕ ਖਾਤੇ ਦੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (8) REPO ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਦਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (9) ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਟੀਚਾ ਕੀ ਹੈ ?
- (10) ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਲ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- (11) Amber Box Susidy ਕੀ ਹੈ ?
- (12) ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- (13) ਮੁਕਾਬਲਾ ਐਕਟ 2002 ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- (14) ਰਾਜ ਵਿੱਤ ਆਯੋਗ ਕੀ ਹੈ ?
- (15) ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (DFIs) ਕੀ ਹਨ ?

2×10=20

ਯੂਨਿਟ—I

2. ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਹਨ ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਟਿਕਾਊ ਹੈ ?

15

ਜਾਂ

3. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (a) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ।

(b) ਭਾਰਤੀ ਰੇਲਵੇ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ।

7.5×2=15

ਯੂਨਿਟ—II

4. ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1991 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੂੰਜੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

15

ਜਾਂ

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (a) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
- (b) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੁਧਾਰ।

7.5×2=15

ਯੂਨਿਟ—III

6. ਕੇਂਦਰੀ-ਰਾਜ ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਤ ਆਯੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

15

ਜਾਂ

7. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (a) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਕਰਜ਼ਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ
- (b) FRBM ਐਕਟ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ N.K. Singh ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ।

7.5×2=15

ਯੂਨਿਟ—IV

8. GATS ਦੇ ਚਾਰ ਸਿਫ਼ ਕੀ ਹਨ ? ਭਾਰਤੀ ਮਾਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ GATS ਮਰਚੈਂਡਿਜ਼ ਦੇ ਵਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਜਾਂ

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(a) ਮਾਯਾਜ਼ ਮਦਲ ਬਨਾਮ ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੀ ਨੀਤੀ

(b) ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ।

$$7.5 \times 2 = 15$$